

УДК 347.44: 347.214

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.27>**О. Сафончик,**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

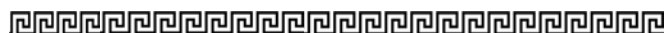
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ОХОРОНИ МАЙНА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Вступ. Послуги за доктриною цивільного права визначені як дії суб'єктів цивільного права, які задовольняють потреби інших осіб. Наразі, у цивільних відносинах, саме послуги виступають одними з найпоширеніших об'єктів вказаних відносин, що зумовлено значним попитом серед учасників цивільних відносин та різноманітністю договорів «про надання послуг». Звертається увага на те, що потреба належного збереження, забезпечення цілісності, а також недоторканності майна, існувала завжди. У зв'язку із вказаними потребами, виникали й відповідні цивільні правовідносини, що базуються на зобов'язаннях стосовно надання послуг із збереження майна та речей, а також щодо їх належної охорони. З цією метою укладались відповідні договори «надання послуг з охорони», «надання послуг щодо збереження ввіреного майна», тощо. На теперішній час, надання послуг з «охорони» і «зберігання», продовжують свій розвиток, при цьому умови надання таких послуг удосконалюються відповідно до інтересів та потреб учасників цивільних правовідносин у договорах «про надання послуг». В свою чергу, зазначені розвиток та удосконалення постійно вимагають ефективне правове регулювання з одночасним узгодженням підходів до тлумачення

і застосування зазначених правових конструкцій.

Необхідність застосування додаткових заходів щодо захисту майнових і немайнових прав та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин зумовлюється зростанням в останній час загрози протиправних посягань на життя, здоров'я громадян, у тому числі на майно фізичних та юридичних осіб, включно із загрозою військової агресії РФ та терористичних актів. Цей захист забезпечується шляхом укладання договорів «охорони об'єктів» та/або «охорони майна». Становленню договірних відносин щодо охорони, а також становлення розвитку ефективного правового регулювання зазначених договірних відносин, сприяло проведення кодифікації цивільного законодавства, під час чого договори охорони виокремлено в якості різновиду договору зберігання. Також слід звернути увагу на те, що попит на укладання договорів охорони зумовлюється зацікавленістю суб'єктів цивільних правовідносин у забезпеченні своєї безпеки, а також захисті їх майнових і немайнових прав.

У вітчизняній доктрині цивільного права значна кількість досліджень присвячена питанням юридичної характеристики договорів «про надання послуг», зокрема договорів зберігання

і охорони, змісту зобов'язальних правовідносин із вказаних договорів, а також визначенню особливостей і функцій кожної із вказаних договірних конструкцій. Основна увага наукових досліджень зосереджується на проведенні теоретико-правового аналізу саме юридичної природи зазначених договорів, їх окремії характеристики та визначенні місця у системі цивільних зобов'язань. Водночас, у наукових колах, недостатньо висвітлюються питання: співвідношення і розмежування договорів «охорони» і «зберігання»; питання належного застосування вказаних договорів на практиці; тощо. Дослідження правової характеристики договорів «охорони» і «зберігання», у тому числі й окремих аспектів розмежування вказаних договорів проводили такі науковці, як: Н. М. Бойко, Т. В. Водоп'ян, А. М. Демчук, С. С. Довбій, А. Г. Донець, Д. В. Козир, Р. А. Майданик, К. М. Некіт, О. І. Панченко, І. В. Спасибо-Фатеева, О. В. Тичковська, Є. О. Харитонов, О. С. Юнін, В. Л. Яроцький, та інші науковці.

Виклад основного матеріалу.

На сучасному українському ринку охоронних послуг існують поліція охорони та приватні охоронні структури, які отримали ліцензії на право провадження охоронної діяльності відповідно до законодавства.

Охорону окремих об'єктів згідно з законодавством України забезпечують відповідні публічні юридичні особи та їхні структурні підрозділи, зокрема: правоохоронні органи; органи охорони державного кордону; з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України; служби морської безпеки; підрозділи відомчих охорони та воєнізованої охорона; спеціалізовані охоронні підприємства. На сьогодні, провідну позицію на ринку надання послуг з охорони, завдяки своїм перевагам, займає поліція охорони.

З прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня

1993 року № 615 «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності» (втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2018 року № 975 «Про затвердження категорій об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах»), почалася сучасна історія договорів охорони. Попередня постанова, для охорони нерухомих об'єктів та іншого майна, забезпечення особистої безпеки громадян, технічного захист інформації, на договірних засадах передбачала створення Державної служби охорони. У подальшому, з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» (статті 23), та прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2018 року № 975, здійснення охорони об'єктів, майна та фізичної охорони громадян, на підставі укладення відповідних договорів охорони, було покладено на підрозділи поліції охорони.

В подальшому, сфера застосування охоронних послуг значно розширилася після відмови держави від монополізму у сфері охоронної діяльності, з прийняттям законодавчих актів, регламентуючих цивільні відносини щодо власності, господарської та підприємницької діяльності, а також з появою нових суб'єктів вказаної діяльності. Отже, договір про надання послуг з охорони, вийшов за рамки вузьковідомчого застосування і став загальним договором у цивільній сфері. У Цивільному кодексі України договір охорони з'явився в якості окремого виду договірних зобов'язань (стаття 978 ЦК України).

Це є прикладом того, що система договорів буде і надалі розширюватися, включаючи нові види, регулювання яких спочатку закріплюватиметься в нормативних актах, а згодом переміщуватиметься в кодифіковані акти [1, с. 140].

У частині 2 статті 3 Конституції України визначено, що: «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [2]. Отже, головним обов'язком держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Право на власність виступає одним з найважливіших прав громадян, а тому охорона майна фізичних та юридичних осіб здійснюється державними органами виконавчої влади, включаючи правоохоронні органи в межах їх компетенції. Положеннями пункту 20 частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію України» визначено, що: «поліція здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності» [3]. Для виконання зазначеного завдання новостворений орган – Національна поліція України з 04 липня 2015 року розпочав свою діяльність, а вже з 07 листопада 2015 року, після завершення етапу переатестації та відбору кандидатів на службу в поліції, розпочала свою діяльність й поліція охорони, як один із структурних підрозділів Національної поліції України (пункт четвертий частини третьої стаття 13 Закону України «Про Національну поліцію»).

З огляду на розповсюдження договору «про охорону» законодавець вживає відповідних заходів щодо належного нормативного регулювання надання охоронних послуг, що призвело до прийняття Закону України «Про охоронну діяльність». Цей закон виокремив три різновиди договору охорони за об'єктом охорони: 1) охорона майна громадян; 2) охорона майна юридичних осіб; 3) охорона фізичних осіб [4]. Ці різновиди договорів відображають основні послуги, які надавалися державною службою охорони (охорона об'єктів, житлових приміщень і фізичних осіб). Як зазначено у Законі: «його дія поширюється на суб'єкти господарювання будь-якої форми власності, створені та зареєстровані на терито-

рії України, що здійснюють охоронну діяльність» [4].

У положеннях статті 978 ЦК України договір охорони визначається як: «договір, за яким охоронець, що є суб'єктом підприємницької діяльності, зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи майна, що охороняються» [5]. При цьому, звертається увага на те, що: «володілець майна, яке підлягає охороні, або особа, яку охороняють, зобов'язуються дотримуватися передбачених умовами договору правил особистої та майнової безпеки і, у певні строки, загалом раз на місяць, сплачувати встановлену плату за надання послуг з охорони».

Більшість науковців зазначають, щоб «договір охорони слід вважати різновидом договору про надання послуг, а укладення таких договорів регулюється правовими нормами, які визначають порядок укладення цивільних договорів з урахуванням спеціального законодавства» [6, с. 245].

Різні варіації договору охорони включають угоди про захист об'єктів, майна в житлових приміщеннях громадян, вантажів, грошей, а також захист фізичних осіб. Учасниками таких договорів є клієнт і охоронець. Лише суб'єкти підприємницької діяльності, такі як спеціалізовані охоронні компанії або Департамент поліції охорони, які мають відповідні ліцензії, можуть діяти як охоронці і укласти такі правочини. Це двосторонні угоди з оплатою, для яких обов'язкова письмова форма.

Договір охорони знаходиться під розділом 66 «Зберігання» ЦК України, хоча законодавство майже не регулює його окремо, вважаючи, що загальні правила зберігання мають застосовуватися до нього. Хоча обидва типи договорів мають спільну мету – зберегти майно власника, договір охорони має свої унікальні риси, які виправдовують його розгляд як окремих цивільно-правовий договір: 1) особливий склад учасників

а саме – запобігання певним подіям щодо об'єкта охорони (крадіжка, збройний напад тощо). Хоча й існує наукова думка про те, що такі критерії відсутні, бо є не достатньо чіткими. Охорона, як більш професійна сторона у таких правовідносинах, повинна обрати оптимальні способи та заходи, які виключатимуть настання тих негативних наслідків, яких прагне уникнути замовник. Відсутність таких негативних наслідків є свідченням якості наданих послуг.

Звертається у вага на те, що договір охорони має певну схожість з договором підряду, зокрема, за договором підряду, в інтересах іншої сторони договору, за винагороду виконується певна робота за замовленням, тоді як за договором охорони, за винагороду надаються фактичні послуги. При цьому, у вказаних договорах відрізняються мета і результати. Так, якщо результатом виконання договору підряду виступає відновлення чи покращення властивостей майна (речі), або створення нової речі, то за договором охорони нові матеріальні цінності не створюються, а лише забезпечується збереження існуючих майна і матеріальних об'єктів.

У науковій літературі звертається увага на те, що: «не дивлячись на схожість договорів «охорони» з договорами «страхування», вказані види договорів мають певні відмінності у зобов'язаннях, передбачених їх положеннями, зокрема договір охорони не є алеаторним, хоча виконавець (охоронець, підрозділ або підприємство охорони) зобов'язаний відшкодувати заподіяні замовнику збитки, які виникли у результаті настання визначених у договорі подій, а за договорами страхування, виникає невідповідність між розміром відшкодування та розміром сплачених страхових внесків: якщо страхова подія не настає, страхувальник втрачає внески, а у разі її настання розмір страхових внесків не завжди покриває розмір виплаченого відшкодування» [8, с. 280-289]. У дого-

ворі охорони замовник сплачує за фактично надані послуги, а право на відшкодування збитків, заподіяних майну, що охороняється, виникає лише у разі неналежного виконання охороною своїх договірних зобов'язань.

Також, звертаючись до юридичної літератури, зазначається, що: «якщо послуги охорони надаються підрозділами Департаменту поліції охорони, або підрозділами недержавних охоронних структур, то правовідносини між виконавцем та замовником регламентуються спеціальними відомчими нормативними актами так-як виконавець має право на носіння та використання вогнепальної зброї, оснащується спеціальними засобами поліцейського примусу та індивідуального захисту, при цьому підрозділи недержавних структур, які мають право укладати договори з надання послуг з охорони, можуть використовувати вогнепальну спортивну та мисливську зброю, і також оснащуватися спеціальними засобами індивідуального захисту та активної оборони» [8, с. 288-289].

Принагідно, розмір оплати за надання послуг з охорони майна або особи, визначається сторонами договору охорони на підставі розрахунку, який додається до цього договору, і залежить від категорії охороняемого об'єкта, характеру здійснення охорони, тривалості договору, а також від залучених сил і засобів охорони. Охоронець несе матеріальну відповідальність за збитки, спричинені розкраданням майна або його знищенням чи псуванням, а також пожежами або іншими причинами з вини охорони. Також, до збитків, які підлягають відшкодуванню, включаються: вартість викраденого або знищеного майна; розмір зниження вартості пошкодженого майна; витрати на відновлення пошкодженого майна; сума викраденого майна, тощо. Тут звертається увага на те, що виконавець (підрозділ охорони), відшкодовує лише прямі збитки, при цьому відшкодуванню не підлягають втрачені доходи замовника.

договорів про надання послуг; спільна мета — забезпечення збереження майна власника.

Однак за єдиною спрямованістю цих договорів криється їх істотна відмінність. Згідно з договором зберігання, зберігач зобов'язаний зберігати річ, передану йому замовником, і повернути її у схоронності, вживаючи всіх необхідних заходів, щоб забезпечити її безпеку, включаючи дотримання протипожежних, санітарних, охоронних правил. З іншого боку, договір охорони спрямований на забезпечення недоторканності особи чи майна, тобто виконавець зобов'язаний захищати об'єкт від протиправних посягань, залишаючи його у володінні та користуванні власника. Крім того, виконавець не зобов'язаний створювати спеціальні умови для утримання майна, оскільки його завдання полягає у забезпеченні безпеки об'єкта від посягань третіх осіб.

Друга відмінність між договором зберігання і договором охорони полягає у їхньому предметі. Предметом зберігання можуть бути лише рухомі речі, такі як товари, автотранспортні засоби, цінні папери, дорогоцінні метали і камені, інші коштовності та документи, які не вилучені з цивільного обороту. Гроші також можуть бути передані на зберігання, якщо вони не знеособлені. Нерухомі речі можуть бути предметом охорони, але не зберігання. За договором охорони також забезпечується недоторканність особи.

Статтею 946 ЦК України передбачено, що: «договір зберігання може бути оплатним або безоплатним». При цьому статтею 978 ЦК України передбачено, що: «договір охорони є оплатним, зокрема володілець майна або особа, яку охороняють, зобов'язані щомісячно сплачувати охоронцю встановлену плату».

Наступна відмінність полягає у особах, що здійснюють зберігання та охорону. Згідно з положеннями ЦК України, зберігач може бути як

суб'єктом підприємницької діяльності (професійним зберігачем), так і фізичною особою, яка здійснює зберігання, наприклад, як товариська послуга. Однак охоронець завжди є суб'єктом підприємницької діяльності.

Висновки. Зважаючи на вищевикладене, можна дійти висновку про те, що договір охорони слід розглядати в якості окремого виду договору про надання послуг, а не як спеціальний вид договору про зберігання. До особливостей договору охорони, слід відносити: його спрямованість на забезпечення недоторканності особи або майна; обов'язки за договором виникають як у виконавця — охоронця, так і у власника майна, яке є об'єктом охорони або особи, яка охороняється, які зобов'язані дотримуватися угоджених правил особистої або майнової безпеки і сплачувати у встановлені строки виконавцю встановлену плату (стаття 978 ЦК України). Специфіка охоронних послуг передбачає їх надання на професійному рівні, а отже, вимагає обов'язкової професійності охоронця.

Крім того, згідно з пунктом 30 частини 1 статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [9], охоронна діяльність підлягає ліцензуванню. Це пов'язано з тим, що підприємницька діяльність у сфері надання послуг з охорони пов'язана з благами, які мають важливе значення для людини: життям, здоров'ям, приватною власністю, а також значними майновими інтересами як фізичних, так і юридичних осіб [10]. Отже погоджуємося з поглядами вчених і вважаємо, що законодавцю дійсно слід виділити договір охорони, оскільки його мета полягає не стільки в забезпеченні схоронності майна, скільки в забезпеченні його захисту від протиправних посягань третіх осіб.

Також нами визначено, що поліція охорони забезпечує безпеку майна громадян та фізичних осіб на підставі договору, укладеного з вимо-

гами Цивільного кодексу України. Відповідно до цього, за порушенням умов договірної зобов'язання вона несе цивільно-правову відповідальність. Оскільки наразі законодавством не передбачені стандартні договори на охорону об'єктів, сторони мають право визначати умови самостійно, включаючи умови щодо відшкодування збитків у разі невиконання або неналежного виконання договору охорони. Таким чином, умови щодо цивільно-правової відповідальності, розміру компенсації збитків і умови звільнення від відповідальності встановлюються сторонами у договорі.

В представленій статті надано загальну характеристику зобов'язань, що виникають з договору про надання послуг з охорони майна за законодавством України.

Проведено розрізнення між договором охорони та договором на надання охоронних послуг. Висвітлено особливості відповідальності охоронця за умовами угоди. Визначено місце договору охорони у структурі цивільних договорів.

Визначено, що договір охорони є різновидом договору про надання послуг. Укладення таких договорів регулюється правовими нормами, що визначають порядок укладення цивільних договорів з урахуванням спеціального законодавства.

Також порівняно, що договір охорони має певну схожість із договором страхування майна, однак, на відміну від договору страхування, договір охорони не є алеаторним, тобто у договорі охорони замовник сплачує за фактично надані послуги, а право на відшкодування збитків, заподіяних майну, що охороняється, виникає лише у разі неналежного виконання охороною своїх договірних зобов'язань.

Окрему увагу приділено загальним питанням, пов'язаним із договором охорони, укладеним відповідно до норм Цивільного кодексу

України; порівняльний аналіз проведено з договором зберігання. Аргументується, що договір охорони варто розглядати не як спеціальний випадок зберігання, а як самостійний вид договору про надання послуг.

Зазначено, що договір охорони особи чи майна можна було б віднести до спеціальних видів договорів зберігання. Справді, договори охорони і зберігання мають спільні риси: обидва види договорів відносяться до категорії договорів про надання послуг; їх об'єднує спільна мета - забезпечення збереження майна власника.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язальне право, зобов'язання, договірні зобов'язання, цивільно-правовий договір, послуги, охорона майна, майно.

Safonchik O. General characteristics of obligations arising from a contract for the provision of property protection services under Ukrainian legislation

The present article gives general characteristics of obligations arising from a property protection contract under Ukrainian legislation.

The author distinguishes between a security contract and a security services contract. The peculiarities of the security guard's liability under the terms of the agreement are highlighted. The position of the security contract in the structure of civil contracts is determined.

It is established that a security contract is a type of service contract. The conclusion of such agreements is governed by the legal rules regulating the order of concluding civil contracts, taking into account specific legislation.

It is also noted that a security contract has certain similarities with a property insurance contract. However, unlike an insurance contract, a

security contract is not a contract of aleatory, i.e., under a security contract, the customer pays for the services actually rendered, and the right to compensation for damages caused to the protected property arises only in the event of improper performance by the security guard of his contractual obligations.

Special attention is paid to the general issues related to a security contract concluded in accordance with the provisions of the Civil Code of Ukraine; a comparative analysis is made with a storage contract. The author argues that a security contract should be considered not as a special case of storage but as an independent type of a service contract.

It is marked that a contract for protection of a person or property could be classified as a specific type of storage contract. Indeed, security and storage contracts have common features: both types of contracts are classified as service contracts; they are united by a common goal – to ensure the safety of the owner's property.

Key words: civil law, civil legislation, civil law relations, law of obligations, obligations, contractual obligations, civil law contract, services, property protection, property.

Література

1. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / За

заг. ред. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 399 с.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07 2015р. Відомості Верховної Ради. 2015, № 40-41, ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03. 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

6. Договірне регулювання приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: монографія / За заг. ред. акад. НАПрН України О. Д. Крупчана; наук. ред. А. Б. Гриняк. К., 2017. 334 с.

7. Заїка Ю. О. Договір охорони // Цивільне право України. Особлива частина: підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика; 4-те вид., стереотип. К.: Юрінком Інтер, 2014, С. 701–714.

8. Українське цивільне право: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. / За ред. Ю. О. Заїки. К.: ЦУЛ, 2014. 358 с.

9. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон від 02 .03. 2015 року № 222-VIII. II URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

10. Цивільне право України. Особлива частина: підручник; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 5-те вид., стер. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 1173 с.